

УДК 378.091.212:005.963.2–051(477)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.12>

Н. В. Меркулова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

ТЬЮТОРСЬКИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкрито проблему формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у початковій школі. Інноваційні стратегії розвитку світової спільноти зумовлюють створення такої системи освіти, завдяки якій буде уможливлено зростання творчого потенціалу особистості, її духовно-морального вдосконалення. Це ставить перед культурно-освітніми інституціями завдання щодо організації освітнього процесу у такий спосіб, щоб освітньо-виховними домінантами теорії та практики розвивального виховання поставали методології та методики саморозвитку особистості, з одного боку, і програми розгорнутого професійного тьюторського супроводу, з іншого.

Водночас у межах європейських освітніх практик існує значний досвід прогресивних технологій навчання. Проте сьогодні майже невідомими є спроби вироблення освітніх стратегій виховання і розвитку особистості в метакультурних ситуаціях, які враховують пріоритети європейського світогляду та міжнародний досвід моделей тьюторського супроводу. Його основоположною ідеєю є індивідуальна підтримка розвитку особистості в різних соціокультурних ситуаціях, що сьогодні не було реалізовано у практиці національної освіти. Теоретичні обґрунтування, елементи запровадження індивідуального супроводу дітей використовувалися під час створення соціальних і психологічних центрів, закладів освіти, які забезпечували реалізацію особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання.

Однією з найважливіших задач сучасної педагогічної науки є формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у початковій школі. Дуже багато зовнішніх і внутрішніх факторів впливають на підростаючу дитину, щоразу змінюючи світ її переживань. У контексті цього запиту тьюторський супровід дозволить зреалізувати особистості внутрішні ресурсні можливості, розвинути її автономність із урахуванням процесів самопрогнозування і самосприйняття через культурні способи взаємодії людини із соціумом, під час прийняття стратегічно важливих рішень стосовно освітніх, професійних, життєвих проблем.

З метою реалізації Концепції науково-педагогічного проекту «Школа тьюторської майстерності», проведення фундаментальних і прикладних досліджень із проблеми професійного тьюторського супроводу, ефективного використання творчого потенціалу науково-педагогічних працівників кафедр у наукових дослідженнях із проблеми тьюторської майстерності та на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 30 червня 2016 р. № 730 «Про проведення всеукраїнського експерименту з запровадження науково-педагогічного проекту «Школа тьюторської майстерності» проводилася дослідно-експериментальна робота на базі закладів вищої освіти (Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Маріупольського державного університету, Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти») та закладів загальної середньої освіти Запорізької області.

Формування в Українській державі нових напрямів розвитку освіти, науково-технічної творчості пов'язано із новими імпульсами, які надає громадянське суспільство. Розвиток інноваційного мислення, створення культурно-освітнього простору для виховання особистості завдяки професійному тьюторському супроводу, що зводиться навколо цінностей як безпосередньої основи у розробці теоретико-методологічних засад філософії «дитиноцентризму» та «людиновимірності», передбачає орієнтацію на єдині мети та засоби її досягнення, а саме: порівняльний аналіз світових тенденцій становлення і розвитку тьюторської діяльності у різноманітних освітніх системах; забезпечення інноваційних процесів у педагогічній теорії та освітньо-виховній практиці закладу дошкільної освіти.

Вся діяльність щодо формування особистості підростаючого покоління регламентується Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти, Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Положенням про дошкільний навчальний заклад (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 березня 2003 р. № 305), новим Санітарним регламентом для закладів дошкільної освіти (затвердженим наказом

Міністерства охорони здоров'я України від 24 березня 2016 р. № 234), Положенням про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 30 листопада 2012 р. № 1352) та іншими нормативно-правових актами.

Результати дослідження можуть бути використані у педагогічній діяльності закладів дошкільної освіти, у післядипломній підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, у організації спільної навчально-виховної роботи закладу дошкільної освіти із сім'єю.

Ключові слова: «тьютор», «тьюторант», «тьюторський супровід», «тьюторська діяльність», «тьюторіал», «тьюторинг».

Постановка проблеми. Вимоги сьогодення, висунуті суспільством і державою до тьюторів, потребують суттєвої зміни у їхній професійній підготовці. Модернізації підлягають зміст, форми й методи навчання тьюторів у закладах вищої освіти, що мають зважати на досягнення сучасної науки та практики в галузі інноваційної діяльності. Так, основна частина викладачів вивчає інноваційний досвід інших, знаходить у ньому важливе й цікаве для себе чи обмежує свій світогляд кількома методичними рекомендаціями. У багатьох випадках уміння добирати нетрадиційні варіанти розв'язання залежить від продуктивності пізнавально-пошукової діяльності тьюторів, основою такої активності слугує їхня професійна підготовка, яка передбачає упровадження інноваційних технологій навчання, зокрема у закладах дошкільної освіти.

Зазначимо, що професійна підготовка тьюторів має забезпечити підготовку здобувачів вищої освіти, вихователів, вчителів і науково-педагогічних працівників із проблеми тьюторської майстерності; формувати та розвивати у здобувачів вищої освіти, вихователів, вчителів і науково-педагогічних працівників фахові компетентності з проблеми тьюторської майстерності; забезпечити спеціально організований і керований процес активізації фахової підготовки тьюторів шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій. Отже, навчальна мета фахової підготовки тьюторів реалізована шляхом активізації мислення майбутніх тьюторів, його розвитку, залучення їх до самостійного ухвалення рішень у галузі тьюторської майстерності, постійної взаємодії тьюторів і викладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного тьюторського супроводу формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у початковій школі схарактеризована в наукових розвідках В. Артьоменко, С. Ветрова, Н. Дем'яненка, Т. Ковальової, О. Літовки, Л. Москальової, Т. Литвиненко, В. Нікітіна та ін.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати проблему тьюторського супроводу формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Вчений В. Нікітін підкреслює, що тьюторство – найстародавніший вид людської діяльності й одна з найновіших професій. Щоправда, сенс цієї діяльності змінювався

впродовж історії, як і її найменування: наставник, педагог, учитель, співрозмовник, вихователь і навіть, у певному аспекті, наглядач [4, с. 33].

Зазначимо, що тьютор – особа, котра складає індивідуально-освітню програму для кожної дитини, враховуючи її інтереси та схильності, а також надає підтримку в її засвоєнні. Натомість тьюторант – дитина, яка займається із взаємно-обраним тьютором протягом визначеного циклу занять [1, с. 12].

С. Ветров зазначає, що поняття «тьютор» не тотожне поняттям «вихователь», «вчитель». Так, вихователь показує зразки знання і діяльності. Натомість тьютор показує зразки пошуку знань і самовизначення [3, с. 40].

Підкреслимо, що тьютор під час здійснення професійної діяльності виконує такі функції: організаційну (допомагає в організації навчально-виховного процесу в закладі освіти; надає допомогу дітям з особливими освітніми потребами в організації робочого місця; проводить спостереження за дітьми з метою вивчення їхніх індивідуальних особливостей, інтересів і потреб; сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю дітей; співпрацює з вихователями та вчителями, котрі безпосередньо працюють із дітьми, та беруть участь у розробленні індивідуальної програми для кожної дитини); діагностичну (розробляє індивідуальну програму розвитку для кожної дитини; вивчає особливості діяльності та розвитку дітей з особливими освітніми потребами; оцінює виконання індивідуальної програми розвитку кожної дитини й аналізує динаміку розвитку дітей); консультативну (постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу; інформує вихователя та вчителя про досягнення дітей; дотримується педагогічної етики; поважає гідність особистості дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного та психічного насильства; постійно підвищує свій професійний рівень, тьюторську майстерність, загальну культуру; несе відповідальність разом з іншими працівниками за здоров'я та психологічний стан дітей; веде встановлену педагогічну документацію); навчально-розвивальну (надає освітні послуги, спрямовані на реалізацію індивідуальної програми розвитку для кожної дитини; здійснює психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про соціальну адаптацію дітей; сприяє розвитку соціальної активності дітей, розкриттю їхніх здібностей і талантів) [2, с. 4].

Аналіз праць сучасних вчених свідчить, що тьюторський супровід – це педагогічна діяльність з індивідуалізації освіти, спрямована на виявлення та розвиток освітніх мотивів та інтересів, пошук освітніх ресурсів для створення індивідуальної освітньої програми, на роботу з освітнім замовленням родини, формування навчальної та освітньої рефлексії тьютора.

Зазначимо, що тьюторіал – це зустрічі тьютора й підопічного, які відбуваються сам на сам. Так, тьюторинг – це весь процес діяльності тьютора / тьюторів і тьюторантів на тьюторіалах і поза ними (в конкретно обговорених межах).

Підкреслимо, що вирішення проблеми готовності до навчання в початковій школі може розглядатися з позиції розгляду відносин дитини з навколишньою дійсністю. Для самої дитини навколишня дійсність, так би мовити, поділена на дві сфери: «світ речей» і «світ людей», тож діяльність дитини відбувається у двох системах: «дитина – річ» і «дитина – дорослий».

У своїй професійній діяльності тьютор визнає, що система «дитина – річ» у дійсності є системою «дитина суспільний – предмет». Суспільно напрацьовані способи дій із предметами не надані безпосередньо як деякі фізичні характеристики речей. На них не написано суспільне походження та способи дій із ними, засоби їх відтворення. Ось чому оволодіння річчю неможливе шляхом адаптації. Необхідним стає особливий процес засвоєння дитиною суспільних способів дій із кожною річчю, предметом. Під час засвоєння суспільно напрацьованих засобів дій із речами відбувається формування дитини як члена суспільства.

Так, у системі «дитина – дорослий» тьютор виступає перед дитиною не тільки з боку своїх індивідуальних якостей, а і як носій певних суспільних за своєю природою діяльностей, що здійснює певні задачі та вступає в різноманітні відносини з іншими людьми й сам підкорюється певним нормам. Але в самій діяльності дорослої людини зовнішньо не вказані її задачі та мотиви. Тож стає необхідним особливий процес засвоєння задач і мотивів людської діяльності тих норм відносин, у які вступають люди у процесі її здійснення.

Засвоєння дітьми задач, мотивів і норм відносин, що існують у діяльності дорослих, відбувається через відтворення або моделювання цих відносин в особистісній діяльності, групах і колективах. У цьому процесі дитина зустрічається з необхідністю оволодіння новими предметними діями, без яких неможливо здійснювати діяльність дорослих. Таким чином, тьютор виступає перед дитиною як носій нових і дедалі складніших засобів дій із предметами, суспільно напрацьованих еталонів і мір, необхідних для орієнтації в навколишній дійсності. Отже, діяльність дитини всередині систем «дитина – суспільний предмет»

і «дитина – суспільний дорослий» є єдиним процесом, у якому формується особистість дитини.

Зазначені типи провідних діяльностей можна розділити на дві великі групи. До першої групи ввійдуть діяльності в системі «дитина – суспільний дорослий», усередині яких відбувається інтенсивна орієнтація в основних смислах людської діяльності й засвоєння задач, мотивів і норм відносин між людьми. Сюди належать безпосередньо емоційне спілкування дитини та рольова гра.

Отже, дитина має бути достатньо готовою до навчання у шкільному середовищі. Основними завданнями тьютора є: формування стійкого пізнавального інтересу, розвиток емоційно-вольової сфери, соціально-нормативна поведінка дитини, вміння встановлювати й підтримувати контакт з однолітками й дорослими.

За підсумками обстеження можуть створюватися спеціальні групи та класи компенсуючого типу, в яких дитина зможе підготуватися до початку систематичного навчання в початковій школі. Як відомо, зі вступом дитини до закладу загальної середньої освіти змінюється вся структура її діяльності, зменшується перевага гри та зростає роль і місце в ній цілеспрямованої навчальної діяльності.

Під інтелектуальною готовністю до навчання в початковій школі розуміють певний рівень розвитку пізнавальних процесів, який дозволяє вирішувати завдання, самостійно втримувати увагу, запам'ятовувати та відстрочено відтворювати інформацію. Характерною особливістю є вміння виділити навчальну задачу і перетворити її в самостійну мету пізнавальної діяльності. Така операція вимагає від дитини, котра йде до школи, здатності дивуватися і шукати причини виявленої нею новизни та зміни. Мотиваційна готовність передбачає ставлення до навчальної діяльності як до суспільно значимої справи та прагнення до придбання знань. Так, передумова виникнення цих мотивів – спільне бажання дітей вступити до закладу загальної середньої освіти і розвиток допитливості. Дослідження показують, що виникнення усвідомленого ставлення дитини до школи визначається способом подачі інформації про неї.

Висновки і пропозиції. Під час кожної реформи системи освіти знову і знову як одна з найактуальніших виникає проблема педагогічної готовності. Причиною цього явища є те, що, незважаючи на всі зміни в системі освіти, не змінюється головне – взаємини дитини та школи. Зараз, як і багато років тому, обговорюється те, чи відповідає дитина вимогам школи, хоча, можливо, доцільніше було б перейти до вирішення питання, які навчальні системи могли б задовольнити потреби нормальної, фізично і психічно здорової дитини. Однак, поки стоїть проблема «дитина для школи», а не «школа для дитини», доти актуальною залишається і проблема педагогічної готовності дошкільника до

навчання в початковій школі. Водночас, визнаючи наявність проблеми, тьютори, педагоги та психологи мають чітко визначити мету підготовки дитини до школи. Саме рівень і якість виховного впливу на дитину в дошкільний період відіграє провідну роль у її готовності до шкільного навчання.

Список використаної літератури:

1. Біда О.А. На шляху становлення педагогічного професіоналізму. *Вісник Черкаського університету*. 2009. Вип. 165. С. 12–14.
2. Бойко А.М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 2. С. 4–10.
3. Ветров С. Поняття та алгоритми тьюторської діяльності. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка*. 2017. № 23–24. С. 35–42.
4. Нікітін В. Освітні траєкторії світу, що стрімко змінюється. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка*. 2017. № 23–24. С. 33–34.

Merkulova N. Tutoring support for the formation of readiness of older preschool children to study in primary school as a pedagogical problem

The article reveals the problem of forming the readiness of older preschool children to study in primary school. Innovative strategies for the development of the world community determine the creation of such a system of education, which will allow the growth of creative potential of the individual, his spiritual and moral improvement. This poses a task for cultural and educational institutions to organize the educational process in such a way that the educational dominants of the theory and practice of developmental education are methodologies and techniques of personal self-development, on the one hand, and programs of extensive professional tutoring, on the other.

At the same time, within European educational practices there is considerable experience of advanced learning technologies. However, today almost unknown are the attempts to develop educational strategies for the education and development of personality in metacultural situations, which take into account the priorities of the European worldview and the international experience of models of tutoring. Its basic idea is individual support of personal development in different socio-cultural situations, which has not been implemented in the practice of national education. At the same time, theoretical substantiations, elements of introduction of individual support of children were used during the creation of social and psychological centers, educational institutions, which ensured the implementation of a personality-oriented model of education and upbringing.

One of the most important tasks of modern pedagogical science is the formation of readiness of older preschool children to study in primary school. Many external and internal factors affect the growing child, each time changing the world of his experiences. In the context of this request, tutoring will allow the individual to realize internal resources, develop its autonomy, taking into account the processes of self-prediction and self-perception through cultural ways of human interaction with society, while making strategically important decisions about educational, professional, life problems.

In order to implement the Concept of scientific and pedagogical project "School of Tutoring", conducting fundamental and applied research on professional tutoring, effective use of creative potential of scientific and pedagogical staff of departments in research on tutoring and implementing the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 30. 730 "On conducting an all-Ukrainian experiment on the implementation of the scientific and pedagogical project" School of Tutoring" research and experimental work was carried out on the basis of higher education institutions (Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky, East European National University named after Lesya Ukrainka, Mariupol State University, Municipal Institution "Zaporizhzhya Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education" of Zaporizhzhya Regional Council, Municipal Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" Kharkivska Regional Council, the Municipal Higher Educational Institution of the Kyiv Regional Council (Academy of Continuing Education) and general secondary education institutions of the Zaporizhzhya Region.

The formation of new directions in the development of education and scientific and technical creativity in the Ukrainian state is connected with new impulses provided by civil society. The development of innovative thinking, the creation of cultural and educational space for the education of the individual through professional tutoring, which revolves around values as a direct basis for developing theoretical and methodological foundations of the philosophy of "child-centrism" and "human dimension", focuses on unity of purpose and means namely: comparative analysis of world trends in the formation and development of tutoring in various educational systems; providing innovative processes in pedagogical theory and educational practice of preschool education.

All activities to form the personality of the younger generation are regulated by the Laws of Ukraine "On Education", "On Preschool Education", the Basic component of preschool education, the Concept of national-patriotic education of children and youth, the Regulations on preschool education. 2003 № 305), new Sanitary Regulations for preschool education institutions (approved by the order of the Ministry of Health of Ukraine dated 24.03.2016 № 234), Regulations on the procedure for innovative educational activities (approved by the order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine dated November 30, 2012 № 1352) and other regulations.

The results of the research can be used in the pedagogical activity of preschool educational institutions, in postgraduate training and retraining of pedagogical staff, in the organization of joint educational work of the preschool educational institution with the family.

Key words: "tutor", "tutor", "tutor support", "tutoring activity", "tutorial", "tutoring".